

ROSA LEKSIKON

Her finner du forklaringer på vanlige termer og vanskelige begreper som brukes innen behandling av brystkreft – fra adjuvant behandling til østrogenreseptor positiv brystkreft.

A

Benign betyr godartet. En benign svulst er ufarlig og kan ikke spre seg.

ADJUVANT BEHANDLING

Legemiddel eller strålebehandling som gis etter operasjon for å redusere risikoen for tilbakefall.

ANAMNESE

En anamnese er en sammenstilling av informasjon som kan ha betydning for diagnostikk og behandling, for eksempel andre sykdommer og medisiner. Kalles også sykehistorie.

ANEMI

Mangel på røde blodceller som fører til tretthet og kraftløshet. Kan være en følge av selve kreftsykdommen eller behandlingen.

ANTIHORMONER

Legemiddel for behandling av hormonreseptor positiv brystkreft, finnes i tablettform og som injeksjon.

ANTISTOFFER

Såkalte biologiske legemidler som er rettet mot spesifikke mål på kreftcellen.

ANTIØSTROGEN

Se Antihormoner.

ARVELIG BRYSTKREFT

Forskere har identifisert to arvelige brystkreftgener, BRCA1 og BRCA2.

AVANSERT BRYSTKREFT (ABC)

Begrepet omfatter lokalavansert og metastatisk brystkreft og innebærer for eksempel at pasienten har en stor svulst eller spredning til mange lymfekjertler (stadium III), eller svulster i andre organer (stadium IV).

AKSILLE

Armhule.

AKSILLEDISSEKSJON

Fjerning av lymfekjertler i armhulen.

B

B-SYMPTOMER

Svette om natten, feber og vektnedgang.

BENIGN SVULST

BIOPSI

Biopsi er en vevsprøve. Biopsien kan tas med tynn nål (cytologisk prøve) eller med grovere nål (grovnål), avhengig av hvilke analyser som skal utføres.

BOOST

Boost er en ekstra stråledose i tillegg til standarddosen. Boost gis rutinemessig til yngre kvinner som har gjennomgått brystbevarende kirurgi.

BISFOSFONATER

Legemiddel som styrker skjelettet og reduserer risikoen for tilbakefall hos kvinner som har gjennomgått klimakteriet og fått adjuvant cytostatika. Bisfosfonater reduserer risikoen for smerter og frakturer hos pasienter med skjelettmetastaser.

BRCA1, BRCA2

To brystkreftgener assosiert med arvelig brystkreft.

BRYSTBEVARENDE KIRURGI

Se Sektorreseksjon.

C

CANCER *IN SITU*

Cancer *in situ* innebærer at det finnes kreftceller, men at de ikke har invadert omgivelsene. Kalles ofte forstadier til kreft og kan ikke spre seg (metastasere).

CELLEGIFT

Se Cytostatika.

CELLEPROLIFERASJON

Oppgis ofte i verdien Ki67 og viser hvor mange av cellene som deler seg. En høy verdi viser til en hurtigvoksende svulst.

CYTOLOGI

En celleprøve som tas med en tynn nål (finnålsbiopsi). Cellene spres ut på et objektglass og analyseres.

CYTOSTATIKA

Cytostatika er cellehemmende legemidler som virker mot alle celler i kroppen som deler seg raskt, ikke bare kreftceller, men også mot for eksempel hårsekker, hvite og røde blodceller og blodplater.

CYTOSTATIKATERAPI

Se Cytostatika.

CYSTE

En væskefylt blære som kan oppstå i mange organer i kroppen.

D

DATTERSVULST

Se Metastase.

DUKTALE KARSINOMER

Den vanligste formen for brystkreft som står for 90 prosent av alle tilfeller. Duktale karsinomer utvikles i melkegangene.

ENDOKRIN BEHANDLING

Se Hormonell behandling.

E

ER

Østrogenreseptor. ER+ innebærer at svulsten er hormonreseptor positiv og behandlingsbar med antihormoner som hemmer veksten av svulsten.

EVIDENS

Vitenskapelige belegg, dokumentert i tråd med de vitenskapelige metodene som gjelder innenfor kunnskapsfeltet.

F

FATIGUE

Medisinsk term for enorm tretthet eller utmattelse som rammer mange kreftpasienter.

FIBROADENOM

Godartet knute. En betegnelse på en ufarlig tilstand der man har én eller flere bindevevsknuter i brystet. Dette kan forekomme i det ene eller begge brystene og er vanligst hos kvinner sist i tenårene og opp i trettiårsalderen.

G

GALAKTOGRAFI

Røntgenundersøkelse av brystkjertelens melkeganger etter innsprøyting av kontrastmiddel.

GRAD

Gradering av kreftens aggressivitet der I er minst og III er mest aggressiv.

H

HER2

HER2 (*human epidermal growth factor receptor 2*) er et protein som regulerer hvordan celler vokser og deler seg.

HER2-POSITIV BRYSTKREFT

Ved HER2-positiv brystkreft finnes det unormalt mange HER2-proteiner på cellene, noe som fører til en ukontrollert og rask vekst og deling. HER2-positiv brystkreft behandles med spesielle legemidler i kombinasjon med cytostatika.

HORMONPOSITIV BRYSTKREFT

Den vanligste formen for brystkreft. Omtrent 8 av 10 kvinner som får brystkreft får hormonpositiv brystkreft. De har svulster som er avhengig av kvinnelig kjønnshormon for å vokse – østrogen og/eller progesteron. Hormonpositiv brystkreft kalles også hormonsensitiv brystkreft, hormonreseptor positiv brystkreft og østrogenreseptor positiv brystkreft. Noen få kvinner har svulster som er både hormonpositive og HER2-positive.

HORMONBEHANDLING

Behandling som kun fungerer på svulster som er følsomme for hormoner. Brukes som tilleggshandling etter kirurgi for å hindre tilbakefall. Behandlingen skal pågå i minst 5 år, og i utvalgte tilfeller i 10 år. Risikoen for tilbakefall reduseres da betydelig. Hormonbehandling gis også til kvinner med hormonpositiv brystkreft med spredning for å bremse sykdomsforløpet. Se også Antihormoner.

I**IMMUNTERAPI**

En måte å få kroppens immunforsvar til å angripe kreftceller på.

INFLAMMATORISK BRYSTKREFT (IBC)

En alvorlig og aggressiv form for brystkreft som kjennetegnes av en betennelse i brystet med symptomer som rødhet, ømhet og hevelse. Mindre enn 5 prosent av alle brystkrefttilfeller er av denne typen.

INVASIV KREFT

Kalles vanligvis kun kreft. Har evne til å vokse direkte inn i annet vev og spre seg til andre organer. Sammenlign med cancer *in situ*.

IN SITU

In Situ betyr ”på stedet”, og er et begrep for noe som skjer på det opprinnelige stedet. Se også cancer *in situ*.

K**KJEMOTERAPI**

Se Cytostatika.

KIRURGI

Operasjon.

KLINISK MAMMOGRAFI

En mer gjennomgripende form for mammografi som fås gjennom henvisning. Til forskjell fra mammografiscreening tas det flere bilder som noen ganger kompletteres med ultralyd.

KLINISK STUDIE

Forskning der pasienter deltar, som har som mål å utvikle mer effektive behandlingsmetoder, blant annet når det gjelder operasjonsteknikk, legemidler eller paramedisinske spørsmål som for eksempel kosthold og trening.

KLINISK UNDERSØKELSE

Innebærer at legen undersøker kroppen. Ved brystsykdom er legen spesielt nøye med å inspisere og kjenne grundig gjennom brystene og lymfekjertlene i armhulene og på halsen.

KONTAKTSYKEPLEIER

Alle pasienter med brystkreft har rett til en navngitt kontaktsykepleier som blir den viktigste kontaktpersonen i helsetjenesten.

Kontaktsykepleieren skal informere om kommende trinn i behandlingen og ha kontroll på alle tider, for eksempel med tanke på henvisninger, prøvesvar og legebesøk. Kontaktsykepleier skal også sørge for at pasienten får en skriftlig behandlingsplan – også dersom det er legen som utarbeider behandlingsplanen. Formålet er å sikre at den som har brystkreft blir delaktig i og får innflytelse på behandlingen. Kontaktsykepleieren gir veiledning om rehabilitering og psykososial støtte.

Det kan dreie seg om alt fra samtalestøtte, fysioterapi, stressmestring og yoga til praktisk støtte med hjelpemidler eller syketransport.

KOMPLEMENTÆR BEHANDLING

Begrepet innbefatter mange ting, for eksempel akupunktur, healing, homeopati, hypnose og naturpreparater. Noen fokuserer på livskraft, andre på åndelighet. Det anbefales å diskutere komplementær behandling med sin lege, særlig da enkelte naturpreparater kan påvirke kreftbehandlingen.

KORTISON

Et hormon som forekommer naturlig i kroppen som har en inflammasjonsdempende effekt. Brukes mye i forbindelse med cytostatikabehandling.

KORTISONPREPARAT

Legemiddel som inneholder syntetisk hydrokortison og er et vanlig antiinflammatorisk legemiddel.

KRONISK BRYSTKREFT

Innebærer at pasienten lever med kreft med spredning (stadium IV).

KURATIV BEHANDLING

Behandling som gis for å helbrede brystkreftsykdom.

L

LOBULÆRE KARSINOMER

Brystkreft som oppstår i de melkeproduserende cellene. Det er den nest vanligste formen for brystkreft og står for omtrent 10 prosent av alle tilfeller.

LOKALT AVANSERT BRYSTKREFT

Dersom svulsten er over 5 centimeter i diameter, eller om det foreligger en mer omfattende spredning til lymfekjertlene. Kalles også stadium III.

LOKALT TILBAKEFALL

Brystkreft som kommer tilbake i samme bryst eller brystveggen etter gjennomgått behandling.

LYMFETERAPI

Behandling av lymfødeme gjennom dyp pust, manuell lymfedrenasje, bevegelsestrening, kompresjon og hudpleie.

LYMFØDEM

En hevelse som oppstår når lymfevæske samles i kroppen. Klymfødem oppstår som regel i en arm etter operasjon av brystkreft og fremfor alt dersom det også er gitt strålebehandling mot armhulen.

M

MALIGNITETSGRAD

Et mål på hvor mye kreftcellene skiller seg fra normale celler i brystvevet.

MALIGN SVULST

Malign betyr ondartet. En malign svulst er en kreftsvulst. Det motsatte av benign svulst.

MAMMOGRAFI

Røntgenundersøkelse av brystene for å oppdage tidlige stadier av brystkreft.

MANUELL LYMFEDRENASJE

En rolig massasje som stimulerer sammentrekningene i lymfeårene og løser opp fettvev og bindevev som har dannet seg i hevelsen.

MASTEKTOMI

Operasjon der hele brystet fjernes.

METASTASE

Dattersvulst, når kreften har spredt seg til andre deler av kroppen og dannet en svulst i for eksempel skjelettet, leveren eller lungene. Må ikke forveksles med sykdommene skjelettkreft, leverkreft eller lungekreft der den første svulsten, mordersvulsten, har oppstått i skjelett, lever eller lunge.

METASTATISK BRYSTKREFT (MBC)

Innebærer at pasienten har spredning med metastaser i skjelettet eller andre organer, som lever eller lunge (stadium IV).

MODERSVULST

Opprinnelig svulst.

MORFINPREPARAT

Smertelindrende, effektiv medisin er grunnlaget for smertelindring ved kreft.

MTOR-HEMMERE

Blokkerer et protein (mTOR) i kreftcellen. mTOR-protein påvirker veksten av blodårer i svulsten, men også stoffskiftet i kreftcellene og deres mulighet til å dele seg. Det finnes spesielle legemidler som retter seg mot mTOR-hemming av kreft.

MULTIDISCIPLINÆRE TEAM

Består av leger med ulike spesialistkunnskap om sykdommen (f.eks. kirurg, patolog, mammografispesialist og onkolog) samt sykepleiere og annet helsepersonell med spesialkompetanse.

MULTIFOKAL

Når den opprinnelige svulsten har gitt opphav til ytterligere svulster i brystet. Ved multifokal brystkreft finner man svulstene som regel i samme del av brystet. Det motsatte av unifokal.

N

NEOADJUVANT BEHANDLING

Behandling med legemidler eller stråling som gis før operasjon for å krympe svulsten.

O

ONKOLOG

Kreftlege.

ONKOLOGI

Læren om kreftsykdommer.

P

PALPASJON

En medisinsk undersøkelsesmetode der legen kjenner grundig gjennom brystet med hendene.

PATOGENESE

Beskrivelse av hvordan sykdom oppstår og utvikler seg. Sikter til de mekanismene som setter i gang sykdomsutviklingen.

PAGETS SYKDOM

En eksemlignende hudforandring forårsaket av kreftceller i brysthuden og/eller brystvorten. De fleste som rammes av Pagets sykdom har også én eller flere svulster i brystet (Må ikke forveksles med den kroniske skjelettsykdommen som også kalles Pagets sykdom).

PATOLOGISK

Sykelig.

PATOLOGI

Læren om sykdommer.

PAPILLOM

En som regel godartet form for svulst som sitter i brystgangen og som noen ganger forårsaker en mindre blødning fra brystvorten.

PARTIELL MASTEKTOMI

Brystbevarende kirurgisk inngrep. Legen fjerner kun en

del av brystet.

VAKTPOSTLYMFEKNUTE, SENTINEL NODE

Den lymfekjertelen som først tar imot lymfevæsken og dermed eventuell spredning av kreftceller fra en svulst i for eksempel brystet.

PREVENSJON

Forebyggende tiltak.

PR

Reseptor for progesteron, et kvinnelig kjønnshormon.

PROGESTERON

Et kvinnelig kjønnshormon som produseres fra det gule legemet.

PROLIFERASJON

Se Celleproliferasjon.

PUNKSJON

Nålestikk i organ eller hulrom ved hjelp av kanyler for å ta ut deler av innholdet for analyse.

R

RADIKAL

Operasjon der man fjerner hele svulsten med tilstrekkelig margin.

RADIOTERAPI

Se strålebehandling.

RESEPTOR

Et proteinmolekyl som finnes på celleoverflaten eller inne i cellen og fungerer som «mottaker» av signaler, for eksempel østrogen som binder østrogenreseptoren, noe som fører til vekst og spredning av kreften. Ved å behandle med legemidler som blokkerer disse reseptorene kan man redusere dannelsen av nye kreftceller og risikoen for spredning av kreften. Andre reseptorer er blant annet HER2-reseptoren og progesteronreseptoren.

REGIONALT TILBAKEFALL

Dersom brystkreften har spredt seg til områder i nærheten av brystet, som huden, musklene i brystveggen eller mellom ribbena, lymfekjertlene under brystbenet eller ovenfor kragebenet.

REHABILITERING

Rehabiliteringstiltak skal gi kvinner med brystkreft kunnskap, handlingsstrategier og støtte for å kunne fortsette livet på best mulig måte med de forandringer og begrensninger sykdommen medfører – fysisk, psykisk, sosialt og eksistensielt. Det kan være tiltak rettet mot emosjonelle forhold som fatigue, depresjon, angst, smerter, lymfødem med mer. Det handler også om de pårørendes behov. For kvinner med tidlig brystkreft kan behovene være påtagelige, også etter at behandlingen er avsluttet. Behovene er kanskje enda større for pasienter med brystkreft med spredning, der sykdommen er kronisk. Både offentlige og private aktører tilbyr ulike typer rehabilitering, derfor er det ofte enklest å spørre kontaktsykepleieren, legen eller kreftkoordinatoren

HENVISNING

En skriftlig forespørsel om vurdering, undersøkelse eller behandling som en lege sender til en annen enhet eller et laboratorium. Kvinner med brystkreft kan be om å få henvisning til et annet sykehus for å få mulighet til å delta i en forskningsstudie som ikke gjennomføres på det lokale sykehuset.

S**SARKOM**

Uvanlig type brystkreft som utgjør rundt én prosent av all brystkreft. Den oppstår i brystets støttevev og kan spre seg til andre organer i kroppen via blodomløpet.

SECOND OPINION

Fornyet medisinsk vurdering. Kreftpasienter har rett til en second opinion, det vil si at du får en ny medisinsk vurdering fra en annen lege. Det kan øke tryggheten å vite at man virkelig får den best mulige behandlingen. Enten får man en second opinion i et annet helseforetak eller på et annet sykehus i samme helseforetak. Etter henvisning fra allmennlege har pasienten rett til fornyet vurdering av sin helsetilstand av spesialisthelsetjenesten. Retten gjelder bare én gang for samme tilstand.

SCREENING

Helsekontroller som retter seg mot en gruppe personer for tidlig å identifisere sykdommer eller forstadier til sykdommer. Mammografi (røntgenundersøkelse av bryst) er et eksempel på screening, se også Mammografi.

SEKTORRESEKSJON

Kalles også brystbevarende kirurgi. Innebærer at en del av brystet opereres bort.

SMERTEDAGBOK

Her noterer pasienten smertene sine hver dag fra 0–10, der 0 står for ingen smerter i det hele tatt og 10 for verst tenkelige smerter. Effekten av smertelindrende behandling kan deretter måles ved hjelp av skalaen som kalles VAS (visuell analog skala).

SPESIALSYKEPLEIER

En sykepleier med dybdekunnskap og etterutdanning innenfor et spesifikt område, for eksempel onkologi.

BRYSTKREFT MED SPREDNING

Se Avansert og Metastasisk brystkreft.

STADIUM I

Svulsten er mindre enn 2 centimeter i diameter når den oppdages, og kreften har ikke spredt seg til lymfekjertlene.

STADIUM II

Svulsten er 2 til 5 centimeter, og også lymfekjertlene kan være angrepet.

STADIUM III

Svulsten er over 5 centimeter i diameter, eller det foreligger en mer omfattende spredning til lymfekjertlene, se også Lokalt avansert brystkreft.

STADIUM IV

Kreften har spredt seg og dannet dattersvulster, metastaser, i for eksempel lunger, skjelett, se også Brystkreft med spredning.

SENTINEL NODE

Den lymfekjertelen i armhulen som er den første som kreftceller kan spre seg til, kalles også vaktpostlymfeknute. Hvis denne lymfekjertelen er frisk, betyr det at de andre kjertlene i armhulen sannsynligvis også er det.

STRÅLEBEHANDLING

Behandling med kraftig strålingsenergi som har som mål å redusere vekst av svulster og hindre dem i å dele seg for å redusere risikoen for tilbakefall i brystet eller på brystveggen. Gis også for rask smertelindring ved skjelettmetastaser.

STRÅLEREAKSJONER

Mange får hudreaksjoner etter strålebehandling av brystkreft. Det handler om alt fra rødhet til væskende sår. Det finnes behandlinger som kan forebygge og lindre hudreaksjoner.

SYMPTOMER

Sykdomstegn.

T**TERAPI**

Medisinsk eller psykologisk behandling, i kreftbehandlingen pleier man å snakke om radioterapi (stråling) og kjemoterapi (cytostatika), antistoffbehandling og hormonbehandling.

TIDLIG BRYSTKREFT

Henviser som regel til stadium I og II (se over).

TRIPPELDIAGNOSTIKK

Term for utredning av brystsvulster som innebefatter klinisk undersøkelse, mammografi eller ultralyd og vevsprøver.

TRIPPELNEGATIV BRYSTKREFT

Brystkreft der svulsten hverken påvirkes av progesteron, østrogen eller HER2. Mellom 10 og 15 prosent av all brystkreft anslås å være trippelnegative. Trippelnegativ brystkreft er vanligere blant yngre kvinner (før klimakteriet).

SVULST

Betyr egentlig bare kul og sier ingenting om hvorvidt kulen er godartet eller ondartet. Eksempel på godartede svulster er cyster og fibroadenom.

BRYSTBEVARENDE KIRURGI

Se Sektorreseksjon dvs. brystbevarende kirurgi.

U**UNIFOKAL**

Én svulst av kreftceller.

ULTRALYD

Noen ganger kompletteres en røntgenundersøkelse med ultralyd. Her kan legen finne eventuelle avvik samt ta bilder av de områdene man ønsker.

V**VAS-SKALA**

VAS (visuell analog skala) er en ~10 cm lang linje, hvor endene beskriver den positive og negative ekstremverdien av fenomenet, som f.eks. smerte, man ønsker å måle. Se også Smertedagbok.

Ø**ØSTROGENRESEPTOR POSITIV BRYSTKREFT**

Se Hormonpositiv brystkreft.

Novartis Norge AS
PB 4284 Nydalen, 0401 OSLO
Tlf. +47 23 05 20 00 Faks +47 23 05 20 01
NO2006151452

Å leve med brystkreft
med
spredning